

ПЕРЕДУМОВИ, ЧИННИКИ І СТАН РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Савчук В.А., аспірант
Житомирський національний агроєкологічний університет

Аграрне виробництво є традиційною галуззю спеціалізації України, яка визначає її місце роль у міжнародному територіальному поділі праці. Проте, прагнення товаровиробників досягти високих прибутків шляхом інтенсифікації сільського господарства за рахунок використання ресурсів промислового походження негативно впливає як на якісні показники продукції, так і на стан навколишнього природного середовища. Склалася парадоксальна ситуація, суть якої полягає у тому, що землеробство забезпечуючи товаровиробникам (передусім, агрохолдингам) максимальну віддачу затрат, спричинює нестійкий соціальний розвиток сільських територій, зuboжіння та відтік населення з села. За таких умов, як зазначає Соколова Ж.Є., «сільське господарство індустріального типу і агропродовольчий ринок виявились надто нестійкими системами під впливом зростання цін на енергоносії та зростання частоти аномальних природних явищ»[1, с. 3]. Крім того, у сучасних умовах зростають вимоги до якості аграрної продукції та ефективності її виробництва, оскільки ці параметри визначальною мірою впливають на її конкурентоспроможність.

У зв'язку з цим, значної актуальності набуває проблема

розвитку альтернативних систем землеробства, яким властиві підвищена стійкість до зовнішніх впливів та висока якість продукції сільського господарства і переробних галузей аграрного сектора. Зазначене обумовлює необхідність систематизації результатів досліджень проблеми розвитку органічного виробництва та формування цілісної характеристики галузі на тлі європейського та світового виробництва органічної агропродовольчої продукції. Узагальнення передумов і факторів розвитку та практики функціонування галузі органічного виробництва України у порівнянні з іншими країнами світу має стати відправною точкою у розробці науково обґрунтованих рекомендацій і заходів (законодавчих, інвестиційних, економічних та організаційних) щодо активізації і стимулювання цієї перспективної галузі аграрної економіки.

Виробництво органічної сільськогосподарської і агропродовольчої продукції є пріоритетною і інноваційною галуззю як у світі, так і в Україні. Його динамічний розвиток обумовлений необхідністю гармонізації забезпечення населення здоровою і якісною продовольчою продукцією з оздоровленням довкілля та збереженням родючості ґрунтів. Органічне виробництво є одним з важливих пріоритетів Спільної аграрної політики (САП) Європейського Союзу.

В Україні, яка обрала європейський вектор, існують сприятливі передумови і чинники (природні, соціальні і економічні) для успішного розвитку цієї галузі. Серед них одним з найважливіших є близько 8 млн га екологічно чистих земель [2, с. 39] для вирощування органічної продукції.

Родючі ґрунти України, як основа конкурентоспроможного рослинництва, забезпечують нижчі витрати виробництва органічної продукції у порівнянні з країнами ЄС. Агрокліматичні умови України сприятливі для вирощування широкого спектру сільськогосподарських культур органічними методами. Неабияке значення має давня землеробська культура, виробничий досвід і традиції українських сільськогосподарських товаровиробників, які і в умовах сучасної економічної кризи за сприятливих погодних умов збезпечують максимальну віддачу затрат [3, с.38]. Природна родючість ґрунтів України обумовлює досить високу урожайність культур, що вирощуються органічним способом. Середня урожайність зернових культур у кращих господарствах сягає 52 ц/га, рентабельність сільськогосподарської діяльності — 36–42% [3, с. 9] Окупність інвестицій в органічне виробництво становить від 2 до 10 років [2, с. 39]. Крім того, в умовах ускладнення екологічної ситуації органічне виробництво є кращою альтернативою у контексті виснаження

агроресурсів та поліпшення стану усіх компонентів навколишнього природного середовища. За розрахунками вчених, розвиток органічного виробництва в Україні може здійснюватись не менше, ніж на 19% загальної площі сільськогосподарських угідь, які придатні для впровадження органічного землеробства [5, с.51]

Серед соціальних факторів розвитку органічного виробництва найвагомішим є фактор безпечного і здорового харчування. Органічні продукти характеризуються натуральністю, максимальним збереженням поживних речовин та вітамінів. Поліпшуючи здоров'я та добробут людей завдяки вживанню органічної їжі, галузь органічного виробництва має значні можливості у плані підвищення рівня життя населення країни та розвитку сільських територій.

Економічними чинниками розвитку органічного виробництва є необхідність зниження матеріальних і енергетичних затрат. Органічні товаровиробники стають незалежними від дорогих зовнішніх чинників виробництва – енергоносіїв, мінеральних добрив, засобів захисту рослин тощо. Практика доводить, що органічне землеробство споживає на 45% менше енергії, що, своєю чергою, позитивно позначається на зменшенні викидів парникових газів у атмосферу [3, с.38]. Другий важливий економічний мотив розвитку даної галузі полягає у необхідності диверсифікації сільськогосподарського виробництва. Система органічного землеробства створює сприятливі передумови для розвитку органічного тваринництва, яке поряд з насиченням продовольчого ринку продукцією білкового походження, забезпечуватиме, в свою чергу, рослинництво органічними добривами. Створення повноцінної кормової бази органічного тваринництва потребує зміни структури посівних площ на користь збільшення площі угідь під трави та кормові культури, які стабілізують склад і структуру ґрунту. Органічні культури мають вищу ціну на ринку, вони є більш прибутковими, ніж конвенційні культури, що обумовлює підвищення ефективності та прибутковості сільськогосподарської галузі. Нарешті, органічне виробництво сприяє зміцненню експортного потенціалу, розширенню традиційних ринків і завоюванню нових ніш на світовому ринку, зміцненню конкурентоспроможності сільського господарства і країни в цілому. Органічне виробництво здатне позитивно вплинути на прискорений розвиток і модернізацію переробної сфери, зменшення втрат продукції та формування економічної збалансованості аграрного виробництва у регіонах з урахуванням їх природно-ресурсного потенціалу, а також забезпечити впровадження екологічно прогресивних, адаптованих до місцевих умов, технологій, реалізацію заходів з підвищення родючості ґрунтів [6, с. 16]

Динамічний розвиток органічного виробництва, спрямований на задоволення потреб як зовнішнього, так і внутрішнього ринку бере свій початок з 2003 року. За цей період чисельність сертифікованих органічних виробників зросла у 2,5 рази - з 69 до 176 (рис. 1).

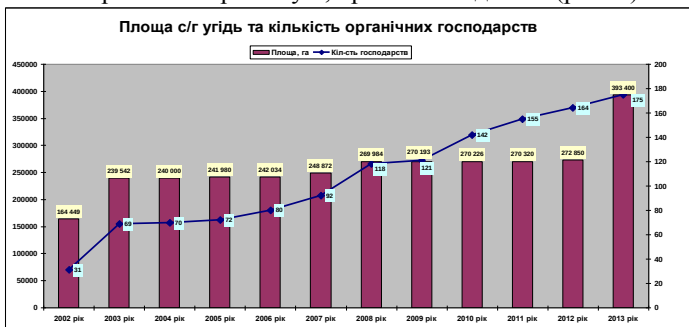

Рис. 1. Площа с/г угідь та кількість органічних господарств

За даними Федерації органічного руху України, площа земель сільськогосподарського призначення, на яких здійснюється органічне виробництво становить лише 1% площі сільськогосподарських угідь. Для порівняння: у Австрії і Швейцарії частка земель, на яких здійснюється органічне виробництво, становить відповідно 19,7% та 11,9%. За чисельністю органічних господарств лідером у ЄС є Італія – 42,0 тис., далі йдуть Австрія – 21,5 тис., Іспанія і Німеччина – по 32,2 тис. та 23,0 тис. відповідно (рис. 2.2). [7]

Особливістю розвитку органічного виробництва в Україні є те, що на етапі його зародження основними виробниками були сертифіковані великі за розміром угідь холдинги, які виробляли сировинну органічну продукцію на експорт. Так у період 2003-2006 р.р. середній розмір угідь операторів органічного ринку перевищував 3000 га. Починаючи з 2007 року, середня площа сільськогосподарських угідь виробників органічної продукції поступово зменшувалася і на рівні 2012 року становила 1700 га [9, 8, с.12]. Зменшення середнього розміру органічних господарств удвічі означає тенденцію до подолання в органічному виробництві панівного становища агрохолдингів і про урізноманітнення організаційно-правових форм господарювання у органічному секторі. Залучення до органічного виробництва менших за площею господарств здатне підвищити їх доходи та фінансове забезпечення і на цій основі позитивно вплинути на соціально-економічний розвиток села. Дрібний тип господарювання, характерний для моделей органічного виробництва багатьох європейських країн, є запорукою збільшення

інвестицій та модернізації сільськогосподарського виробництва.

На відміну від країн ЄС, де органічне виробництво має завершений цикл, проходячи промислову переробку і поставляючи вироблену агропродовольчу продукцію до кінцевого споживача через сформований внутрішній і зовнішній ринки відповідною інфраструктурою, в Україні у 2013 році налічувалось лише 59 підприємств, які переробляють органічну сільськогосподарську сировину.

Відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року [10] передбачено заходи щодо нарощування внутрішнього споживання органічних продуктів та їх експорту.

Література

1. Соколова Ж.Е. Развитие мирового рынка продукции органического сельского хозяйства: Автореф. дис. ... докт. экон. наук. – М., 2013.
2. Харченко Т.Б. Перспективи розвитку ринку органічної продукції в Україні // Економіка АПК. – 2013. -№9, с. 39].
3. Антоненц С., Писаренко В. Коли Україна зрозуміє свою планетарну місію?/ В. Писаренко, с. Антоненц // Режим доступу: <http://a7d.com.ua/agropoltika/4250-koli-ukrayina-zrozumye-svoyu-planetarnu-msyu.html>
4. Балян А. В. Внесок аграрної науки в розвиток органічного виробництва / А.В.Балян // Вісник аграрної науки. – 2013 .- № 11.- С. 9-12.
5. Греков В.О. Сертифікація ґрунтів в органічному виробництві / В.О. Греков, В.М. Панасенко, А.І. Мельник // Агроєкологічний журнал. — 2009. — № 3. — С. 51–55.].
6. Кобець М.І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку / М.І. Кобець - К., 2004. – 22 с.
7. Світ органічного сільського господарства. Статистика та тенденції 2013 р. / Режим доступу:http://orgprints.org/25188/7/FiBL_IFOAM_World_of_Organic_Agriculture_2013_UA_final.pdf
8. Дудар Т. Г. Розвиток органічного агровиробництва як основа забезпечення якості і безпечності сільськогосподарської продукції в Україні / Т.Г. Дудар, О.Т. Дудар // Т.Г. Дудар, О.Т. Дудар // Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія Економіка. Випуск 1(1) 2014. – С.11-15
9. Савич А. В. Сучасний стан аграрного виробництва та

передумови виникнення виробників екологічно чистої продукції / А. В. Савич // Наукові читання – 2014 : наук.-теорет. зб. / ЖНАЕУ. – Житомир : ЖНАЕУ, 2014. – Т. 3. – С. 229–233.

10. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року / <http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822>